

INFLUENȚA MANIPULĂRII ÎN LUAREA DECIZIILOR POLITICE***Diana BENCHECI****Catedra Științe Politice*

The most efficient weapon against political manipulation is an active conscience of everyone. The surface of political manipulation embraces the evaluation of social and economical transformation done in the period of transitions, the diagnoses of actual social, economic and political situation, the evaluation of the society. In this major problem diverse political forces are confronting, attacking each other through their special position. It is important to know that the effects of manipulation are disastrous for political decisions taking process.

Ca procedeu de promovare a unor idei și valori, de formare a unor atitudini și comportamente manipularea politică este inalienabilă (într-o măsură mai mare sau mai mică) tuturor forțelor și regimurilor politice din toate timpurile și din toate spațiile sociale.

Aceasta, însă, nu înseamnă că orice acțiuni întreprinse de subiecții politici de toate nivelurile sunt acte manipulatorii. În nici o societate nu se exclud intențiile și tentativele oneste ale diriguitorilor de a gestiona lucrurile în baza unor modalități corecte. Însă, o acțiune politică inițial corect concepută poate să soldeze cu rezultate negative, iar actorii politici pot recurge la manipulări pentru a-și ascunde eșecul și a-și salva imaginea.

Deci, manipularea politică exprimă o relație specifică dintre cei care conduc și cei care sunt conduși, menită să justifice un anumit mod de utilizare a puterii sau să asigure sprijinul puterii de către cetățeni, electorat, mase. Oricare ar fi motivele, tehnicile de manipulare nu se înscriu printre resursele constructive ale conducerii democratice. Ele sunt utilizate pentru a induce în eroare, a dezinforma și a obține un avantaj politic prin mijloace puțin acceptabile. Manipularea în general nu poate aduce o contribuție constructivă nici la identificarea problemelor reale, nici, cu atât mai mult, la soluționarea lor.

În perioada de tranziție utilizarea tehnicilor de manipulare capătă o răspândire destul de largă, un caracter intensiv și sistematic. Actuala multitudine a forțelor politice este antrenată într-o competitivitate înverșunată privind influența asupra opiniei publice și comportamentului oamenilor în corespundere cu propriile viziuni asupra problemelor societății și asupra modalităților de soluționare a acestora.

Însă, nu toate elementele constitutive ale puterii politice dispun de pârghii, tehnici și mecanisme deopotrivă de eficiente în manipularea conștiinței, reacțiilor și comportamentelor populației. În principiu, puterea de stat are în acest sens mai multe posibilități, prin faptul că organizează și coordonează sistemul de educație, elaborarea și traducerea în viață a legilor, controlează activitatea funcționarilor de stat etc.

Puterea poate manipula cu succes atât timp cât acest proces se desfășoară fără conștientizarea lui de către obiectul manipulării: individ, grup, mase. Odată cu dezavuarea manipulării ea poate prezenta un pericol pentru guvernanți, creând publicului un disconfort psihic, urmat de confruntări, care pot avea consecințe grave, precum: panica, neîncrederea, suspiciunea, refuzul oricărei informații pe motiv că ar putea fi falsă etc. Manipularea în sens larg presupune ca manipulatorul să aibă intenția deliberată de a produce schimbarea de opinie, utilizând tehnici psihologice și ca manipulatorul să nu conștientizeze mecanismele și scopurile ei. Adică, determinarea unui actor să gândească într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului influenței, prin utilizarea unor tehnici care distorsionează adevărul, lăsând însă impresia libertății de gândire și decizie [1]. Practic, prin intermediul tehnicilor de manipulare politică nu se recurge la constrângere. Masele au impresia că acționează conform voinței lor în mod deliberativ. Caracteristic manipulării este că se efectuează fără știrea auditoriului, a obiectului manipulării. Manipularea constă în a substitui înclinația către rațiune cu atotputernicia impulsurilor instinctive, asociate cu opinii și atitudini politice, prin reflexe condiționate. Sloganurile, gesturile, alternanța între tensiune și absența ei sunt mecanismele pe care se sprijină manipularea. Politicienii folosesc scenariile și tehnicile de manipulare în lupta lor pentru a câștiga voturile de încredere ale alegătorilor.

Manipularea în societățile democratice poate să apară sub impactul intereselor economice ale întreprinderilor care fac publicitate, sub presiunea concurenței între structurile mediatice (presă, televiziune), datorită concurenței între informația verificată de stat și informația periferică difuzată de presă și alte medii private, fie și ca o consecință a confruntărilor neloiale dinte partide. În condițiile în care pe arena politică a Republicii Moldova activează un șir de partide, electoratul poate fi în derută, dezorientat și ușor manipulat.

Una dintre cele mai importante tehnici de manipulare utilizate de forțele politice pentru a crea imaginea aparentă a unei bune ordini sociale este minciuna politică. Minciuna este instrumentul folosit de forțele politice inconsistente în restructurarea concepțiilor, modificarea experiențelor, deformarea relațiilor interpersonale, rescrierea istoriei, dezvoltarea unor noi criterii de evaluare, remodelarea sentimentelor [2]. Sunt mai multe categorii de minciună politică la care apelează subiecții politici. O primă categorie cuprinde minciunile caritabile, destinate calmării neliniștilor din societate și consolidării imaginii puterii stăpână pe situație. De exemplu, aparența de normalitate, folosită în explicarea procesului de tranziție în Republica Moldova prin camuflarea informației veridice despre costurile reale ale tranziției, eșecurile acestui proces fiind invocate ca inevitabile. O a doua categorie de minciuni servește intereselor celui care își dorește o imagine pozitivă. Tactica dezinformării sau a omiterii informației nefavorabile este aplicată pe scară largă de către majoritatea forțelor politice din perioada de tranziție. Cea de a treia categorie de minciuni politice este folosită ca instrument de creare a imaginii negative, devenind astfel arma de distrugere morală a rivalilor politici [3]. Această categorie a minciunii este pe larg utilizată de către toate forțele politice, în special în cadrul campaniilor electorale.

O altă tehnică de manipulare este influența ce are trei componente: modificarea comportamentului, integrarea în grup, inducerea sentimentului de supunere necondiționată față de autorități [4]. Influența este elementul fundamental al comunicării. Această tehnică reprezintă un ansamblu de procedee de manipulare a obiectelor cognitive care definesc situația. Obiectele cognitive manipulate prin influențare sunt poziții, relații, referințe normative, identități sau elemente ale contextelor temporale, spațiale și senzoriale [5]. Secretul influenței majore este de a deține doar o informație. Politica de influență este un proces complex realizat prin manipularea emoțiilor, intereselor, situației obiectului în scopul creării relației de încredere. În orice stat democrat, scopul opoziției politice este acela de a sancționa prompt orice discontinuitate, orice fapt ce pare în neregulă. Din acest motiv ea se pronunță împotriva tendinței autorităților de a păstra aparența de normalitate. Iar acuzele venite din partea autorităților, conform cărora ziarurile independente sunt vinovate de imaginea proastă a suprastructurii în ochii cetățenilor (pentru că nu reflectă în paginile lor și fapte pozitive), nu reprezintă decât tot o tehnică de manipulare, cea a „șintelor false”, prin care se încearcă transferarea eșecurilor autorităților în sarcina presei. Această tehnică a fost amplu aplicată în cadrul politicii tuturor guvernelor și parlamentelor care s-au perindat.

Manipularea opiniei publice constituie una dintre formele tipice de manipulare a conștiinței sociale. Cunoașterea opiniei publice are o deosebită importanță pentru sesizarea și explicarea mecanismelor sociale, pentru conturarea și elaborarea de prognoze cu caracter social [6]. Opinia publică este un element important în reglementarea conduitelor și relațiilor sociale. Cunoașterea opiniei publice are o deosebită importanță pentru sesizarea și explicarea mecanismelor sociale, pentru conturarea unor programe de acțiune socială și elaborarea de prognoze cu caracter social-politic. În perioada de tranziție opinia publică este și ea puternic controversată. De altfel, ea niciodată nu poate fi uniformă și chiar nici în problemele cardinale ale societății. Vorba poate fi numai despre opinii ce prevalează în problema și cazul concret. Diverse forțe politice tind să influențeze, să remodeleze opinia publică în corespundere cu interesele pe care le urmăresc, exploatând în acest scop situațiile de incertitudine și instabilitate, neajunsurile reale și cele inventate ale guvernanților precedenți sau ale celor actuali.

În cadrul manipularilor cu opinia publică se recurge la tot felul de tehnici (despre unele din ele s-a vorbit mai sus), precum și procedee variate: unii exploatează peste măsură și neadecvat noțiunile de libertate și democrație, trecând sub tăcere că aceste valori de mare semnificație socială au limitele lor, cer să fie legal protejate și nu constituie panacee în stare să creeze de la sine orice, inclusiv o ordine socială dorită; alții sunt înclinați să mizeze prea mult pe dispozițiile nostalgice ale unor categorii de populație, ascunzând adevărul că o revenire la valorile sociale majore de odinioară este imposibilă în condițiile economiei și relațiilor de piață nedirijate în mod efectiv. Fapt este că mijloacele și tehnicile folosite în bătăliile politice pentru influență și pentru putere devin mai importante decât obiectivele reale ale mult doritei ordini sociale.

Informația nu conține niciodată adevărul sută la sută. Pe tot parcursul se strecoară erori, chiar dacă nici un membru al verigii informaționale nu are intenții rele. Chiar dacă un ziar politic reprezintă un apel la rațiune, el poate să se adreseze emotivității cititorului, fie printr-o informație, care creează o anumită stare afectivă, fie prin folosirea ritmului sau cuvintelor adecvate, astfel atingând corzile sufletului omenesc, invocând reflexe condiționate pe care ziarul își propune să le dirijeze propriilor scopuri sau ale colectivității pe care o reprezintă. Ziarul poate să creeze o stare emoțională prin dispunerea materialului într-o anumită ordine sau prin introducerea de sloganuri și simboluri în titluri. Azi oamenii sunt prea grăbiți pentru a-și putea citi ziarul, se mulțu-

mesc să arunce o privire asupra titlurilor articolelor și știrilor, care cu puține cuvinte creează o stare de spirit, o tendință, un diapazon. De aceea, jurnaliștii se străduie ca titlurile articolelor să conțină nucleul mesajului, care tind să-l transmită publicului, printr-o formă cât mai incitată. Presa în general este o armă a acelora, a căror interese le reprezintă (fie ale guvernanților, fie ale opoziției ori ale grupului de influență). Presa oficială este dotată cu misiuni și sarcini precise: educarea maselor, mobilizarea lor pentru realizarea unor obiective economice, sociale și politice; preamărirea realizărilor puterii. Presa guvernamentală este concepută ca mijloc de exercitare și legitimare a puterii. Realizarea acestor obiective impune necesitatea controlului minuțios al informațiilor oficiale, exclude interpretările după bunul plac, divagațiile libertine ale celor care le difuzează.

Poate fi oare presa independentă? Din partea presei nu există intenția conștientă de a deforma realitatea, însă, ea nu se mulțumește cu doar relatarea evenimentelor apărute în spațiul public, ci tinde să le comenteze. Totodată, orice comentariu este supus unui punct de vedere particular și, deci, este relativ subiectiv. Cât de insistent i s-ar reclama independența mass-media, într-un anumit sens ea nu poate fi întru totul liberă, depinde de anumite organizații și unități social-politice [7]. Prezentarea și tratarea subiectelor de pe poziții îngust partizane, ceea ce se întâmplă destul de frecvent, este o dovadă elocventă de angajament politic și a dependenței de anumite opțiuni și orientări.

Presa adeseori pretinde că ține în stăpânire adevărul în ultima instanță pe care, totodată, tinde să-l prezinte într-o formă categorică pentru a nu lăsa loc îndoielilor și, cu atât mai mult, contestărilor. Walter Cronkite își încheia întotdeauna publicațiile cu formula „Și așa stau lucrurile”, iar sindromul ilustrează simultan auto-percepția jurnaliștilor ca deținători unici ai adevărului și proiectarea asupra publicului a unei imagini de masă incapabilă să distingă între bine și rău [8].

Jurnaliștii sunt mult mai dependenți de sursele oficiale de informare decât se pare la prima vedere și, deci, pot fi involuntar predeterminați la manipulari. Într-un mediu sărac în surse de informare, în care comunicarea instituțională este centralizată și puternic ierarhizată, libera informare, obiectivitatea mesajelor rămân simple doleanțe.

Cotidienele, publicațiile săptămânale, lunare, trimestriale, chiar și atunci când tratează subiecte asemănătoare, o efectuează în moduri diferite. Presa rămâne mult mai exigentă decât imagine, în special când este vorba de analiza unei realități. Este mult mai ușor de a vorbi și a convinge, decât a scrie și a convinge. Informarea sub forma publicării unor evenimente, fapte și idei este întotdeauna într-o oarecare măsură creatoarea unei anumite ordini în cadrul sistemului socioistoric în care acționează.

Conform opiniei autorului, procedeele și tehnicile manipulatorii ale mijloacelor de informare în masă sunt: infiltrarea în opinia publică a unor contestări, informații, interpelări, pronosticuri pe care nimeni nu s-ar gândi să le atribuie unei puteri care dezinformează, dar care la un moment dat vor servi intereselor acestei puteri; răspândirea unei informații neutre, în care cursul evenimentelor este aranjat în așa fel încât să conducă cititorul spre o anumită concluzie; ascunderea unor informații importante sau întârzierea prezentării lor; filtrarea informațiilor, modificarea textului informației în acord cu politica promovată de redacție; prezentarea numai a unei părți aflate în discuție sau a unei explicații subiective a acestuia; prezentarea zvonurilor ca fapte reale; supraîncărcarea obiectului manipularii cu informații pentru a-i reduce capacitatea de analiză critică; includerea unei doze de autocritică în prezentarea unor probleme importante pentru crearea unei aparențe de obiectivitate; răspândirea unor informații ce pot fi atribuite unei surse neutre, în care obiectul are încredere; fragmentarea informațiilor și prezentarea părților ce sunt în avantajul subiectului manipularii; „dezvăluirea” unor informații, considerate confidențiale, care, în realitate, nu sunt secrete; promovarea efectului primei știri; combinarea de informații verificabile și subversive; comentariul, în interesul subiectului manipularii, al unei informații adevărate; plasarea unei informații adevărate, cu dovezi concrete, într-un context care îl modifică sensul; exagerarea și desfigurarea unei informații veridice pentru a-i stârni cititorului sentimente puternice; repartizarea inegală a lungimii și calității informației *pro* și *contra* cu favorizarea aspectelor care ar orienta auditoriul; învăluirea unei informații subversive cu o faptă reală; dezvăluirea unei informații furnizate fără concluzie, dar în așa mod încât cititorul să-și fondeze de sine stătător concepția dorită.

O altă tehnică de manipulare universală este dezinformarea. Profesorul Claude Polin deosebește două tipuri de dezinformare: de tip inferior, ca minciună prezentată drept adevăr și de tip superior, în care obiectul manipularii este determinat să-și construiască el însuși o reprezentare eronată asupra celeilalte părți [9]. Dezinformarea nu constă în a face să se creadă ceea ce nu există, ci în a modifica reacțiile în pofida convingerilor. O formă a dezinformării este logomahia, adică inventarea de formule care, după ce i-au sedus pe profesioniștii comunicării, se răspândesc în public și sunt acceptate ca adevărate.

Propaganda este o tehnică de manipulare utilizată pe larg, care constă în transmiterea către un public a informației care trebuie salută pentru aceasta și care nu este percepută de informator ca mincinoasă, ci, dimpotrivă, ca expresie a singurului adevăr existent. Propaganda constituie acțiunea de convingere prin instigare, ce tinde să înlocuiască rațiunea cu impresionabilitatea, ștergând linia de demarcație între adevăr și fals [10]. Distingem propaganda albă și propaganda neagră. Pentru propaganda albă efectele sunt mai evidente, provenind deschis dintr-o sursă a adversarului ce se bucură de credibilitate limitată. Ea are un caracter informativ, deoarece doar explică și justifică o politică. Necesitățile culturale, alegerile sunt o ocazie excelentă în scopul desfășurării propagandei albe. Propaganda albă identifică sursa și mesajul care se transmite este recepționat cu conștiința clară a distincției dintre noi și ei și poate fi atribuită ambelor regimuri politice – democratice, autoritare. Propaganda neagră înșeală asupra originilor sale, face ca minciunile deliberate să fie plauzibile. Știrile selectate cu atenție și prezentate cu abilitate formează cea mai subversivă propagandă. Propaganda neagră își propune să răspândească și să genereze informații false, să modifice realitatea, este orientată spre denaturarea adevărului. Principala preocupare a celui care își propune să realizeze o propagandă este de a ști cum să concentreze masele, adresându-se mecanismelor psihice, care ar putea acționa asupra indivizilor, maselor.

Prima lege a propagandei este legea conversării individului, pe care politicienii noștri știu foarte bine s-o aplice. La întâlnirile lor cu masele sugerează mai întâi în note foarte pesimiste situația creată ca rezultat al politicii de guvernare a puterii (ne referim la toate guvernele care s-au perindat în decurs de un deceniu). Apoi, tot ei, lasă să se întrevadă ieșirea din această situație dezastruoasă, care poate fi realizată doar cu acțiunile și politica propusă de ei.

Tehnicile de manipulare politică sunt aplicate atât în cadrul general al societății, cât și în cel al unor grupuri social-demografice, profesionale, teritoriale, etnice, religioase etc. Ele încețoșează nu numai tabloul privind actualul stadiu de dezvoltare social-economică și politică a țării noastre, dar și perspectivele de evoluție a ei în viitor.

Concluzii

Cea mai eficientă armă împotriva manipulării politice este conștiința liberă și activă a fiecăruia. Aria manipulărilor politice cuprinde evaluarea transformărilor economice și sociale efectuate în fazele inițiale și ulterioare ale tranziției, diagnostica actualiei situații social-economice și politice, prognozarea evoluției societății în perspectivă. În aceste probleme majore își încrucișează spadele diverse forțe politice, fiecare din ele atacând inamicul de pe pozițiile și prin vizitele lor deosebite.

Nu avem obiecții în legătură cu aceasta, cu atât mai mult că diversitatea opiniilor, opțiunilor și intereselor este o condiție a pluralismului politico-ideologic, consfințit prin prevederi constituționale directe. Însă, pentru toți trebuie să existe o măsură, pe care, după cum demonstrează practica tranzițională de până acum, prea puțini sunt înclinați s-o respecte, cedând câte ceva din ambiții și veleități. În schimb, există multe exemple elocvente când forțele politice manipulează în fel și chip opinia publică pentru a produce criza puterii stăpânitoare în general, utilizând în acest scop orice mijloace, unele dintre care anticonstituționale și, ca atare, ar fi oportun să fie sancționate. Dar, guvernării trec cu vederea și sub tăcere astfel de comportamente ca nu cumva să fie învinuiți în „autoritarism” sau în încălcarea drepturilor și libertăților democratice. Eficientizarea funcționării puterii de stat și asigurarea ordinii sociale cer ca respectarea legilor să fie o condiție inalienabilă în activitatea tuturor forțelor politice din țară.

Pentru a restrânge sfera aplicării acțiunilor manipulatorii și pentru a minimaliza impactul lor nociv asupra societății sunt necesare eforturi comune ale tuturor actorilor politici conștienți de primordialitatea intereselor naționale față de cele de grup sau chiar personale.

Este important de a conștientiza că printre efectele nocive ale tehnicilor de manipulare, în afară de stabilirea ordinii sociale, se mai înscriu profanarea, înjosirea, tâmpirea și idiotizarea celor supuși unor astfel de influențe. Prin manipulări masive, intensive și permanente este denaturată conștiința individuală, colectivă și socială, este depersonalizat însuși obiectul, căruia îi sunt adresate acțiunile respective, îndemnându-l să urmărească scopuri străine intereselor sale reale. În asemenea condiții, activitățile subiecților sociali nu pot fi coagulate în baza unor deziderate comune, capabile să contribuie la instituirea unei ordini sociale viabile, care, la rândul ei, ar conferi, prin interacțiune, o dimensiune și o funcționalitate calitativ nouă puterii politice și spațiului democratic ordonat. Rămâne de conștientizat că unde și când triumfă manipularea, acolo și atunci este ratată o abordare și luare a unor decizii politice corecte și reale.

Referințe:

1. Voicu G. Potențialul și limitele manipulării // Comunicarea publică: concepte și interpretări. - Chișinău, 2002, p.58.
2. Ficeac B. Op. cit., p.66.
3. Belostecnic A. Infotactici de conservare a imaginii plauzibile: crearea imaginii prin minciună politică și tactici de manipulare // Moldoscopie, Partea XVII. - Chișinău: USM, 2001, p.10.
4. Ficeac B. Op. cit., p.127.
5. Muccaceli A. Arta de influență. Analiza tehnicilor de manipulare. - București, 2002, p.192.
6. Bondrea A. Opinia publică și dinamica schimbărilor din societatea românească în tranziție. - București, 1998, p.12.
7. Despre conținutul sintagmelor „unitate socială”, „unitate politică”, „unitate social-politică” *a se vedea*: Luminosu D.-S. Sociologie politică. Partea II. - Presa universitară română, 1998.
8. Pop D. Mass-media și politica. - Institutul European, 2000, p.17.
9. Volkoff V. Dezinformarea – armă de război. - București, 2000, p.5.
10. Thoveron G. Comunicarea politică azi. - Oradea, 1996, p.9.

Prezentat la 26.06.2009